

Ungdomars liv och hälsa i Sörmland

Kapitel 6

Liv&Hälsa
ung

Ungdomars liv och hälsa i Sörmland

Kapitel 6 – Om våld och snatteri

Resultat från Liv & hälsa ung undersökningarna i Sörmland, 2008-2020.

Om rapporten

Region Sörmland arbetar för att erbjuda olika kunskapsunderlag om sörmlänningarnas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Ett övergripande mål för Region Sörmland är att vara Sveriges friskaste län 2025. Verksamheterna Välfärd och folkhälsa och Hälsovalsstaben har i uppdrag att på olika sätt kartlägga och sprida kunskap om hälsans bestämningsfaktorer och folkhälsans utveckling. Barns och ungas hälsa kartläggs bland annat genom enkätundersökningen Liv & hälsa ung. Rapporten - *Ungdomars liv och hälsa i Sörmland* är tänkt att utgöra ett kunskapsunderlag till beslutsfattare och tjänstepersoner verksamma i Region Sörmland, sörmländska kommuner, myndigheter och organisationer.

Rapporten ger en övergripande nulägesbeskrivning om barns och ungas folkhälsa i Sörmland och flera av dess bestämningsfaktorer, kön, ålder och socioekonomi. I rapporten synliggörs också utvecklingen av ungas hälsa över tid (2008-2020), hur hälsan är fördelad mellan tjejer och killar i grundskolans årskurser 7 och 9 samt årskurs 2 på gymnasiet. För att beskriva socioekonomiska skillnader i hälsa används variabeln föräldrarnas sysselsättning.

Arbetet har projektletts av Sanna Tiikkaja på Välfärd och folkhälsa och medförfattare till rapporten är Susann Ericsson på Hälsovalsstaben. Nicklas Pihlström och Bei Yang på Centrum för klinisk forskning har ansvarat för det statistiska underlaget.

Om du vill citera något från rapporten

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: Ungdomars liv och hälsa i Sörmland. Kapitel 6 – Om våld och snatteri
Resultat från Liv & hälsa ung undersökningarna i Sörmland, 2008-2020.

Innehåll

Om rapporten	2
Introduktion och beskrivning av Liv & hälsa ung	4
1. Bakgrundsfaktorerna	6
1.1 Kön	6
1.2 Årskurs	6
1.3 Föräldrarnas sysselsättning - Socioekonomi	6
2. Snatteri	8
3. Våld	13
3.1 Slå någon annan person	13
3.2 Har blivit slagen av en vuxen	19
4. Sammanfattning	24
5. Referenser	25
6. Tabellbilaga	27

Introduktion och beskrivning av Liv & hälsa ung

Rapporten bygger på resultat från de variabler som finns med i Liv & hälsa ung undersökningarna genomförda i Sörmland mellan åren 2008-2020. Syftet är att visa på den epidemiologiska utvecklingen över tid för ungas hälsa och livsvillkor. Liv & hälsa ung (LHU) är en enkätundersökning, där samtliga skolor med elever i årskurs 7 och 9 samt elever i årskurs 2 på gymnasiet erbjuds att delta. Eleverna besvarar enkäten anonymt under skoltid, med en pedagog eller annan vuxen närvarande. Från och med år 2020 är undersökningen webbaserad, medan tidigare undersökningar har genomförts i pappersformat. Eleverna får svara på frågor som på olika sätt kan påverka ungas liv, hälsa och livsvillkor.

Liv & hälsa ung undersökningen förbereds och genomförs i samarbete med flera aktörer, exempelvis länets skolor, folkhälsonätverk och elever.

Tabell 1. Antal svarande elever i LHU per undersökningsår

Undersökningsår LHU	Antal elever som deltagit i LHU	Svarsfrekvens
2020	6669	74%
2017	7807	84%
2014	7029	86%
2011	8037	81%
2008	8845	83%

Totalt sett har svarsfrekvenserna varierat något under de olika undersökningsåren, från 86 till 74 procent. Under våren 2020 drabbades regionen av Covid-19 pandemin som påverkade svarsfrekvensen negativt år 2020. Många skolor i Sörmland hade en hög andel frånvarande elever i grundskolan och gymnasiet ställde om till digital undervisning, vilket påverkade genomförandet av undersökningen. Trots detta är svaren från år 2020 statistiskt sett tillförlitliga. Resultaten som redovisas i rapporten baseras sammantaget på svar från över 38 000 elever i årskurs 7 och 9 i grundskolan samt årskurs 2 på gymnasiet, i sörmländska skolorna.

Resultaten i denna rapport redovisas på länsnivå och de publiceras kapitelvis, uppdelat på olika teman, i detta kapitel redovisas resultaten för snatteri och våld.

Övriga teman är:

Kapitel 1 - om självskattad hälsa följt av variabler som beskriver psykiskt välbefinnande och nedsatt psykiskt välbefinnande.

Kapitel 2 - om kroniska sjukdomar, funktionsnedsättningar och tandhälsa.

Kapitel 3 - om måltids- och matvanor, frukt- och grönsaksvanor, godis- och läskvanor samt bruk av alkohol, tobak och narkotika.

Kapitel 4 - om fritid och socialt stöd.

Kapitel 5 - om skolan.

Resultaten redovisas i andelar (%) och presenteras i fem olika figurer för varje variabel. De första två figurerna visar på resultat för 2020 års undersökning. Återstående tre figurer visar på trenderna, de vill säga resultat som visar på utvecklingen över tid mellan åren 2008-2020.

- Den första figuren redovisar resultat för de tre årskurserna (årskurserna 7 och 9 i grundskolan samt gymnasiet årskurs 2) uppdelat på tjejer och killar för år 2020.
- Den andra figuren redovisar resultaten för de tre årskurserna, tjejer och killar uppdelat på föräldrarnas sysselsättning, för år 2020.
- Den tredje figuren visar på trenden över tid (2008-2020) uppdelat på de tre årskurserna och för tjejer och killar.
- Den fjärde figuren visar på trender över tid för tjejer, uppdelat på de tre årskurserna och föräldrarnas sysselsättning.
- Den femte figuren redovisar trenden över tid för killar, uppdelat på de tre årskurserna och föräldrarnas sysselsättning.

I tabellbilagan redovisas antal elever som svarat på respektive fråga som redovisas i rapporten. Antal svar skiljer sig åt mellan olika frågor, kombination av frågor och för olika undersökningsår. I diagrammen redovisas fler resultat än vad som kommenteras i löpande text. För att ge en överblick av resultaten, görs sammanslagna resultatredovisningar i text. Resultaten som visar på förändringar över tid (i andel mellan åren 2008 och 2020) har testats för att se om skillnaden är statistiskt säkerställd (p- värde mindre än 0,05 anger statistisk signifikans). I resultatredovisningen används termerna procent (hur stort något är av en helhet) och procentenhet (skillnaden mellan två procenttal). Skalorna i diagrammen varierar mellan 25, 50, 75 och 100 procent.

”Denna enkät var bra då den omfattar stora områden och rör många viktiga ämnen. Det är bra att den är anonym också eftersom man vågar säga så som det verkligen är.”

1. Bakgrundsfaktorerna

Enligt kommissionen för jämlik hälsa har svenska barns och ungas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa (i ett globalt perspektiv) utvecklats i positiv riktning. Samtidigt är hälsan fortsatt ojämnt fördelad och hälsoklyftorna tenderar att öka mellan olika grupper, till exempel vid indelning efter kön, ålder och socioekonomi (1). Det är vanligt att skilja på begreppet folkhälsa, som handlar om hälsotillstånd i grupper, kommuner eller regioner och hälsa som är en resurs för den enskilda individen. Även om de flesta människor har en god hälsa är folkhälsan inte god om det, som i dag, finns stora klyftor mellan grupper i samhället. När sambandet mellan så kallade strukturella faktorer och hälsa diskuteras är det därför viktigt att förstå att det handlar om risker och möjligheter på gruppnivå.

Barn och ungas hälsa och livskvalitet påverkas i stor utsträckning av deras livsvillkor (1). Flera av dessa villkor kan vara svåra att påverka för den enskilda. Det betyder att de som har makt över strukturella faktorer (påverkbara villkor som inverkar på barns och ungas livskvalitet och hälsa) har en central roll i arbetet för att minska de påverkbara hälsoklyftor som finns och samtidigt arbeta för att nya inte uppstår. Genomgående i rapporten presenteras jämlikhet i hälsa utifrån olika variablers samband med bakgrundsfaktorerna årskurs, kön och socioekonomi (föräldrarnas/vårdnadshavarnas sysselsättning).

1.1 Kön

En förutsättning för att göra så kallade jämställdhetsanalyser är tillgång till könsuppdelad statistik. I Liv & hälsa ung undersökningen finns en fråga som handlar om könsidentitet. Eleverna får besvara om de ser sig själva som ”tjej” eller ”kille” (åren 2004-2014 var svarsalternativen ”flicka” eller ”pojke”). Tidigare undersökningar visar att resultaten för hälsa och levnadsvanor skiljer sig åt mellan könen. Vid jämförelser mellan tjejer och killar i årskurs 9 uppger till exempel en större andel tjejer att de är nedstämda (2) och en större andel killar lever upp till rekommenderad fysisk aktivitet och äter frukost varje dag (3).

Åren 2017 och 2020 finns ett tredje svarsalternativ till frågan om kön, ”Identifierar mig varken som tjej eller kille”. Det är ett fåtal elever (2 %) som har kryssat i detta svarsalternativ, dessa resultat redovisas inte i denna rapport. Andra studier visar dock att unga personer som inte identifierar sig som tjej eller kille i större utsträckning rapporterar ohälsa av olika slag (4).

1.2 Årskurs

Ungdomars hälsa, livsvillkor och levnadsvanor kan se olika ut vid olika åldrar. Redovisningar görs separat för elever i årskurs 7 eller årskurs 9 i grundskolan och för årskurs 2 på gymnasiet. Tidigare resultat från Liv & hälsa ung visar till exempel att andelen med god hälsa är högre bland yngre elever jämfört med äldre elever och att en större andel äldre elever har testat tobaksprodukter i jämfört med yngre (5).

1.3 Föräldrarnas sysselsättning - Socioekonomi

Skillnader i hälsa och välmående uppstår bland annat genom att sociala grupper i befolkningen har olika förutsättningar. En viktig bestämningsfaktor för barnets hälsa och välmående är föräldrarnas resurser. Knappa sociala och ekonomiska resurser kan påverka föräldrarnas hälsa negativt och ökar sårbarheten för sociala problem, vilket i sin tur kan påverka barnets hälsa och välmående (6).

Socioekonomi eller ekonomisk standard kan till exempel definieras utifrån utbildningsgrupper, yrkesgrupper eller inkomstgrupper. Generellt sett har barn och unga vars föräldrar arbetar eller studerar en bättre hälsa, bättre livsvillkor och levnadsvanor jämfört med barn och unga vars föräldrar är arbetslösa eller sjukskrivna (7). Samtidigt kan det vara komplext att belysa vad som ger upphov till vad, då orsakssambanden sannolikt går i båda riktningar (7), det vill säga från hälsa till ekonomisk standard men också från ekonomisk standard till hälsa.

Barn och unga kan ha svårt att svara på frågor om familjens socioekonomiska situation. I rapporten använder vi oss av indikatorn ”föräldrarnas sysselsättning” för att belysa familjens socioekonomi. Indelningen görs till två grupper, båda föräldrarna har sysselsättning (arbetar eller studerar) och om en eller båda föräldrarna saknar sysselsättning.

Från och med 2017 års undersökning har samtliga frågor som innehåller termerna mamma, pappa eller föräldrar justerats. I dessa frågor finns idag även termen vårdnadshavare. Enligt Socialstyrelsen betyder vårdnadshavare ”förälder eller av domstol särskilt utsedd person som har att utöva vårdnaden om ett barn”. Genomgående i rapporten används dock termen förälder då termen vårdnadshavare inte fanns med i enkätundersökningarna 2008, 2011 och 2014. Under alla undersökningsår är det fler elever vars båda föräldrar har sysselsättning, jämfört med antalet elever vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning.

Tabell 2. Antal elever baserat på föräldrarnas sysselsättning för LHU undersökningsår 2008-2020

Undersökningsår	Föräldrarnas sysselsättning	Antal elever	Andel % elever
2020	Minst en förälder saknar sysselsättning	1168	19%
2020	Båda föräldrarna har sysselsättning	4965	81%
2017	Minst en förälder saknar sysselsättning	1593	21%
2017	Båda föräldrarna har sysselsättning	5984	79%
2014	Minst en förälder saknar sysselsättning	1710	25%
2014	Båda föräldrarna har sysselsättning	5245	75%
2011	Minst en förälder saknar sysselsättning	1776	22%
2011	Båda föräldrarna har sysselsättning	6213	78%
2008	Minst en förälder saknar sysselsättning	1849	21%
2008	Båda föräldrarna har sysselsättning	6981	79%

2. Snatteri

Både tjejer och killar begår och utsätts för brott. Men det finns en skillnad mellan könen och killar begår såväl fler brott som grövre brott än tjejer. Den mest brottsintensiva perioden i livet är tonåren, men de allra flesta unga som begår brott gör det vid ett enstaka tillfälle (8).

Snatteri och skadegörelse är vanligt förekommande brott bland ungdomar i åldern 13-17 år (8). Enligt Brottsförebyggande rådet (BRÅ) anmäldes totalt 42 600 stölder från butik i Sverige under år 2020, vilket är en minskning med 32 procent jämfört med år 2011. Snatteri från butiker har enligt BRÅ stadigt minskat under den senaste tioårsperioden, men med undantaget för enstaka år. Minskningen av andelen butiksstölder påverkas till stor del av butikernas kontrollåtgärder men också av interna riktlinjer så som att polisanmäla butiksstölderna (9).

Det finns ingen enkel förklaring till varför en del ungdomar begår brott, men förhållanden som kan öka risken att begå brott är bland annat en bristande skolgång, kriminella familjemedlemmar, uppmärksamhetsstörningar och att leva i ett område med begränsade sociala och ekonomiska resurser (10).

I Liv & hälsa ung ställer vi frågor om ungdomarna har snattat. Mellan åren 2008-2014 löd frågan ”Har du någon gång tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan betala?”. I enkäterna åren 2017-2020 justerades frågan till ”Har du någon gång snattat?”. Svartalternativen på frågan dessa undersökningsår var ”Ja en gång, ja 2-5 gånger, ja flera gånger”.

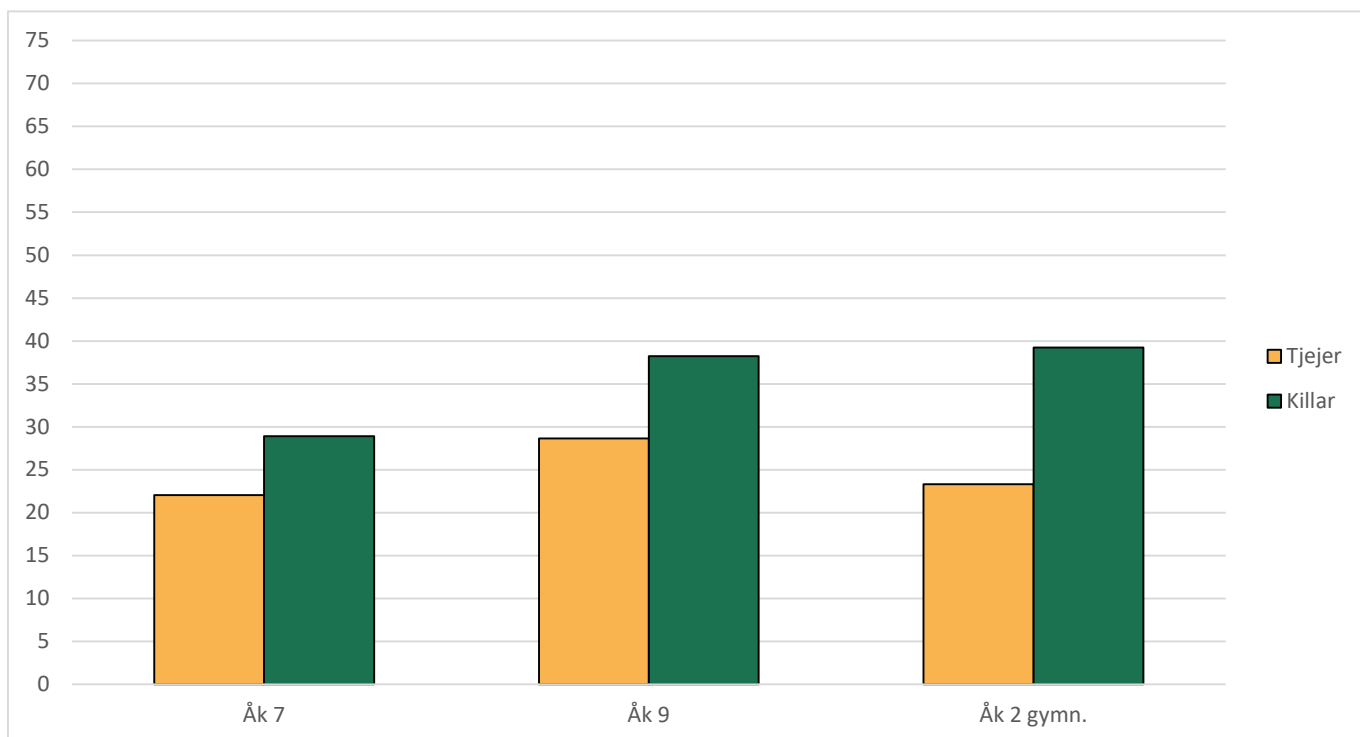
Frågan om snatteri har inte ställts till elever i årskurs 7 under åren 2008-2017.

År 2020 svarade totalt 3020 tjejer och 3149 killar på frågan om de har snattat. Av dessa uppgav 742 tjejer och 1107 killar att de har snattat.

Det är totalt 31 procent av eleverna som uppger att de snattat en eller flera gånger. Vid indelning efter ålder visar resultaten att lägsta andel som snattat finns bland elever i årskurs 7 (26%) och att högst andel ”snattare” finns i åk 9 (34%).

Oavsett årskurs är det en högre andel killar än tjejer som uppger att de snattat. Störst skillnad mellan könen ses för elever i år 2 på gymnasiet där 39 procent av killarna och 23 procent av tjejerna uppger att de har snattat minst en gång.

Figur 1. Andel elever som har snattat* efter årskurs och kön, LHU 2020

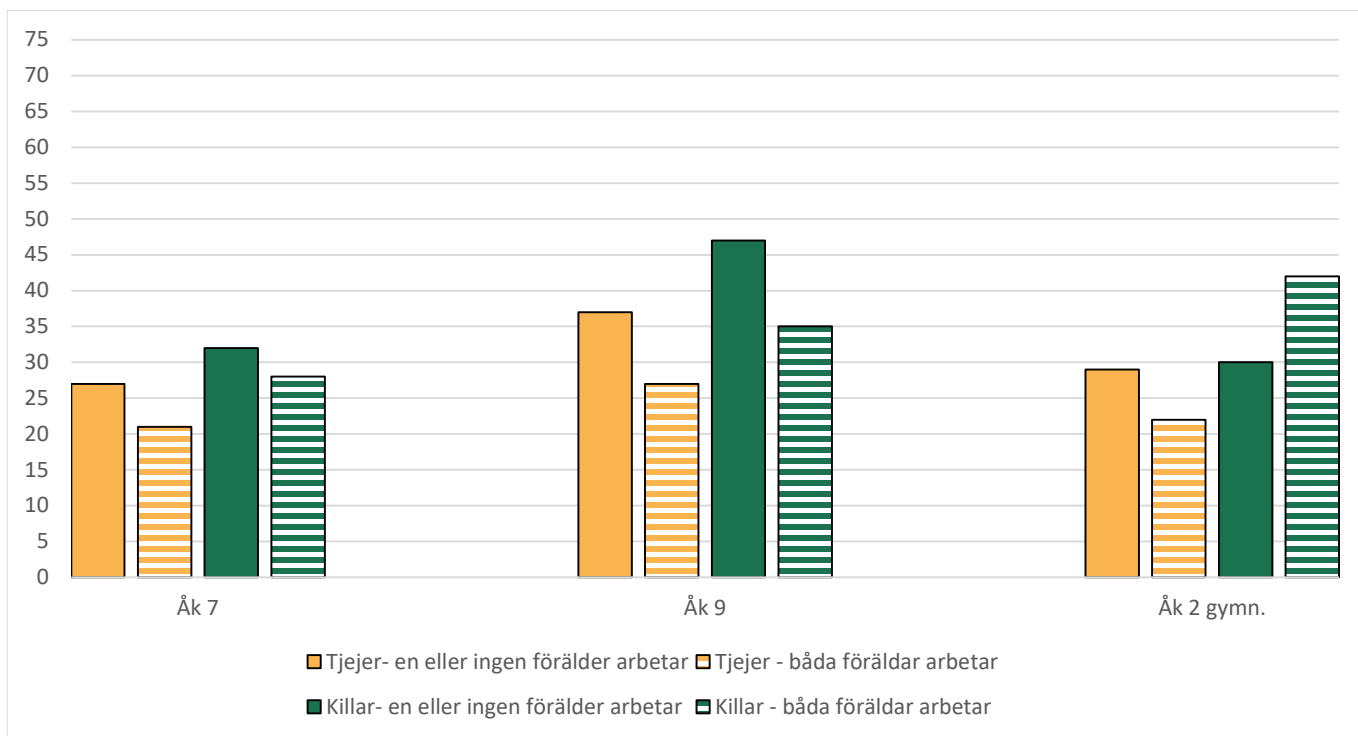
Observera att skalan i denna figur går från 0-75%.

*"Har du någon gång snattat?". Här redovisas de som svarat "ja en gång, ja 2-5 gånger eller ja mer än 5 gånger".

Resultaten visar att elever vars minst en förälder saknar sysselsättning i högre grad uppger att de har snattat (34%) jämfört med elever vars båda föräldrar har sysselsättning (29%). Vid indelning efter årskurs och socioekonomi ser vi dock att detta generella mönster inte gäller för killar i årskurs 2 på gymnasiet. I denna årskurs är det en högre andel killar vars båda föräldrar har sysselsättning (42%) som uppger att de har snattat jämfört med killar vars minst en förälder saknar sysselsättning (30%).

Skillnaderna mellan de två socioekonomiska grupperna är störst i årskurs 9 (en skillnad på 12 procentenheter). Högst andel som snattat finns bland killar i årskurs 9 vars minst en förälder saknar sysselsättning (47%). Lägst andel elever som snattat finns bland tjejer i årskurs 7 och i årskurs 2 på gymnasiet vars båda föräldrar har sysselsättning, 21 respektive 22 procent.

Figur 2. Andel elever som har snattat* uppdelat på årskurs, kön och föräldrarnas sysselsättning, LHU 2020

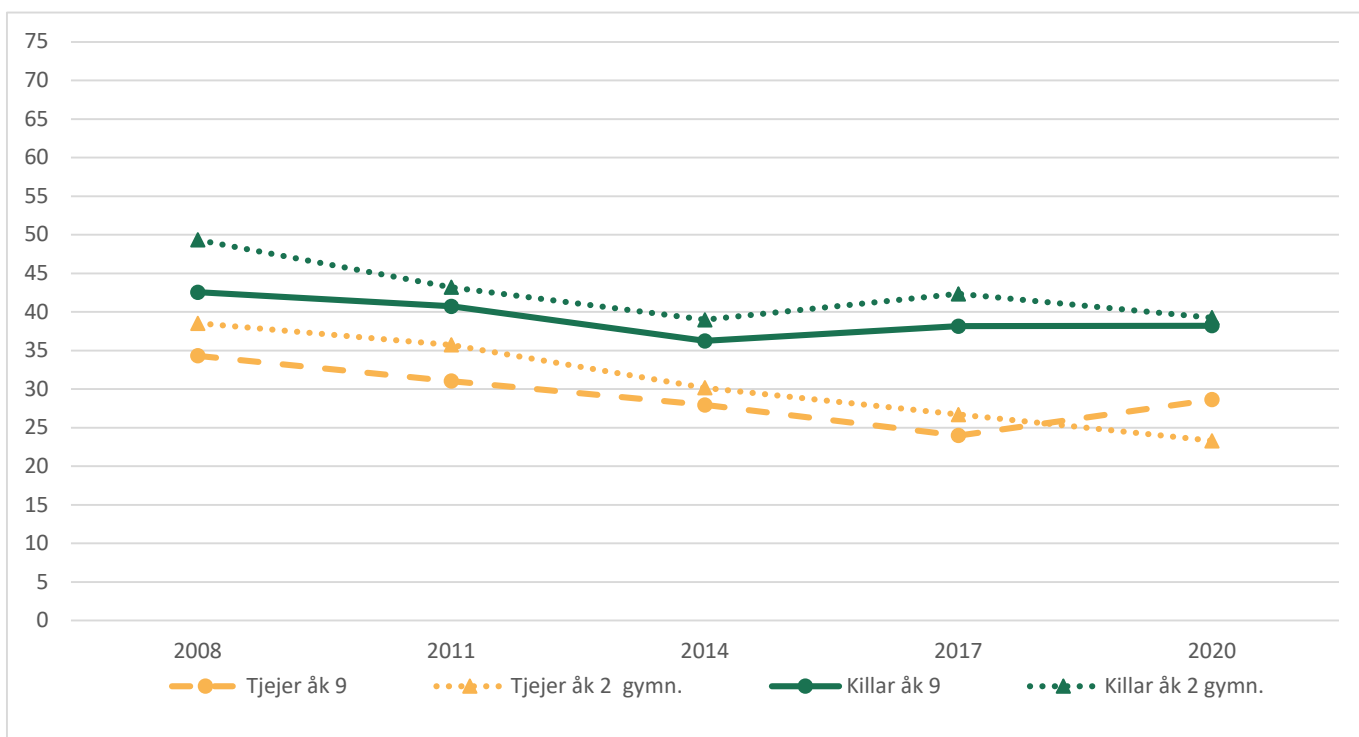
Observera att skalan i denna figur går från 0-75%.

*"Har du någon gång snattat?". Här redovisas de som svarat "ja en gång, ja 2-5 gånger eller ja mer än 5 gånger".

Frågan som handlar om eleverna har snattat har ställts på olika sätt vid olika undersökningsår. Därför bör resultaten för snatteri och utveckling över tid tolkas med viss försiktighet. Åren 2008, 2011, 2014 ställdes frågan ”Har du någon gång tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan betala?”. År 2017 justerades frågan till ”Har du någon gång snattat?”. Frågan om snatteri har inte ställts till elever i årskurs 7 under åren 2008-2017.

Mellan åren 2008 och 2020 har andelen som snattat minskat. Bland tjejerna i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet sjönk andelen som har snattat från 36 till 25 procent, vilket motsvarar en minskning med 12 procentenheter. Bland killarna i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet sjönk motsvarande andelar med 11 procentenheter, från 46 till 36 procent. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda ($p=0,00$ i bägge grupperna).

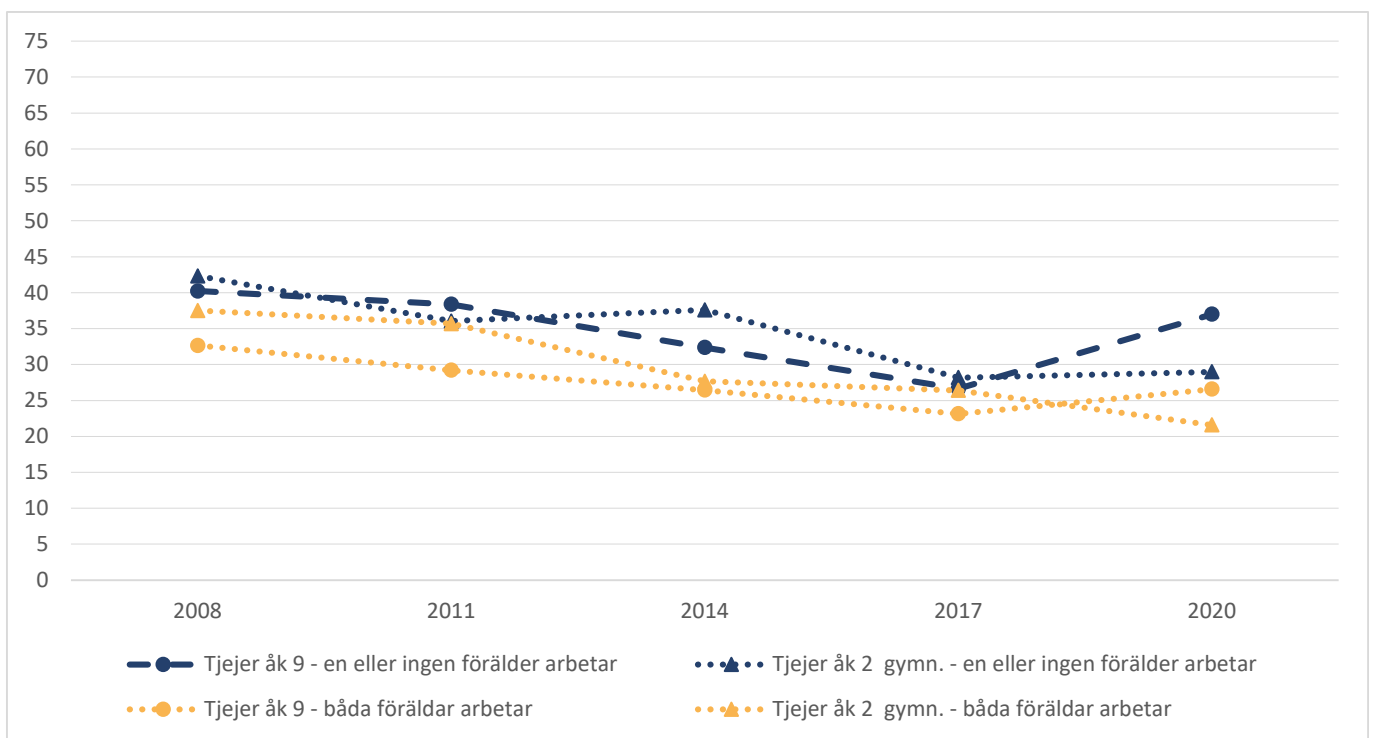
Figur 3. Andel elever som har snattat*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. *Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 – ställdes frågan ”Har du någon gång tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan betala?”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång snattat?”. Här redovisas de som svarat ”ja en gång, ja 2-5 gånger eller ja mer än 5 gånger”.

Vid indelning efter föräldrarnas sysselsättning ses att andelen som har snattat minskat över tid bland tjejer som går i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet. I gruppen tjejer vars en eller båda föräldrarna saknar sysselsättning sjönk andelen som har snattat från 41 till 31 procent mellan åren 2008 och 2020 ($p=0,00$). Bland tjejer vars båda föräldrar har sysselsättning sjönk motsvarande andel från 35 till 23 procent ($p=0,00$). Dessa skillnader är statistiskt säkerställda.

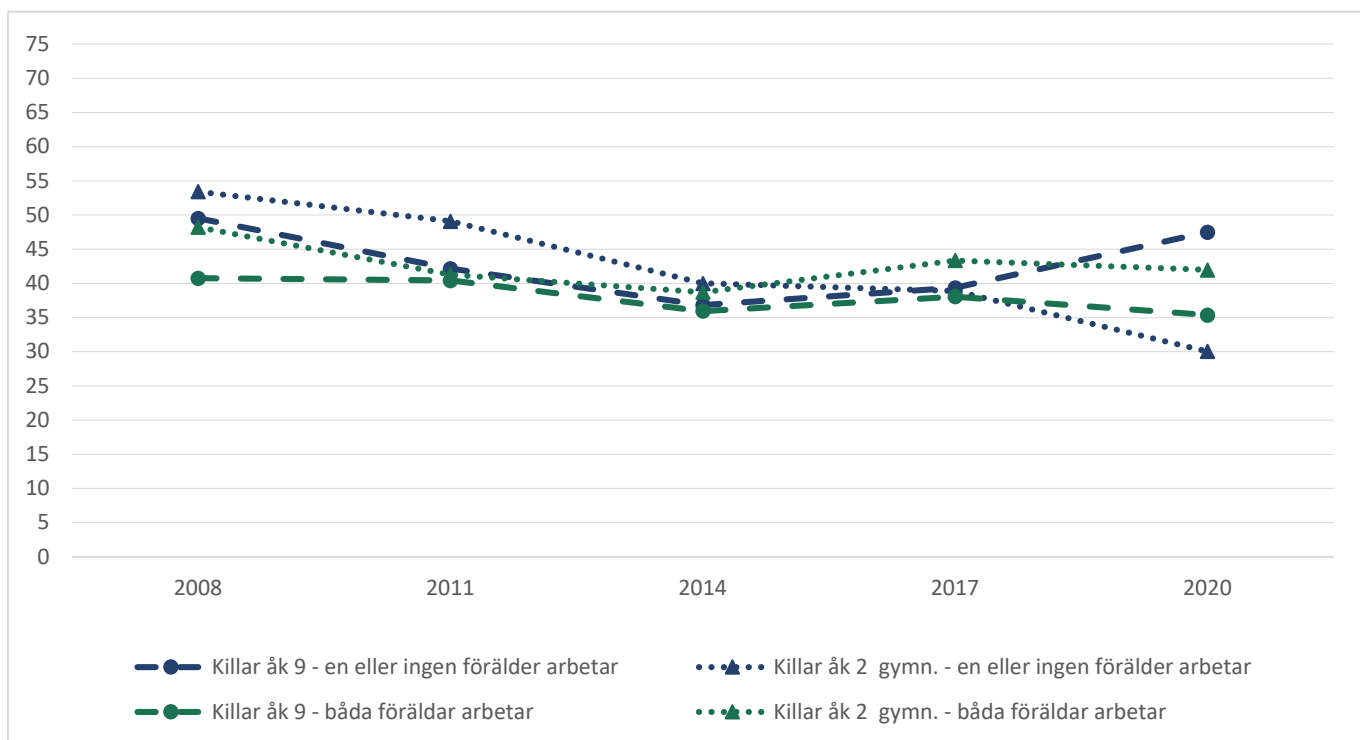
Figur 4. Andel tjejer som har snattat*, efter årskurs och föräldrarnas sysselsättning, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. *Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 – ställdes frågan ”Har du någon gång tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan betala?”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång snattat?”. Här redovisas de som svarat ”ja en gång, ja 2-5 gånger eller ja mer än 5 gånger”.

Bland killarna som går i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet ses också en minskning i andelen som har snattat över tid, efter uppdelning på föräldrarnas sysselsättning. Bland killar vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning sjönk andelen som har snattat från 51 till 37 procent mellan åren 2008 och 2020 ($p=0,00$). Detta motsvarar en minskning på 15 procentenheter. I gruppen killar vars båda föräldrar har sysselsättning sjönk andelen som har snattat från 44 till 35 procent under perioden ($p=0,00$). Vilket motsvarar en minskning med 10 procentenheter. Dessa skillnader är statistisk säkerställda för killar i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet.

Figur 5. Andel killar som har snattat efter årskurs och föräldrarnas sysselsättning, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. *Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 – ställdes frågan ”Har du någon gång tagit varor i varuhus, kiosk eller butik utan betala?”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång snattat?”. Här redovisas de som svarat ”ja en gång, ja 2-5 gånger eller ja mer än 5 gånger”.

3. Våld

Våld förekommer i alla samhällsgrupper men våld inom familjen förekommer oftare i de familjer där det finns särskilda utmaningar (11). Det kan till exempel handla om att vårdnadshavarna har psykisk ohälsa, missbruksproblematik eller allvarlig sjukdom som gör att hen på något sätt brister i sin förmåga att ge tillräcklig omvårdnad och trygghet (12). Det kan också handla om att ett barn har särskilda behov som utgör ökad risk för att bli utsatt av vårdnadshavaren. Detta gäller främst små barn men också barn och ungdomar som har en kronisk sjukdom eller funktionsnedsättning (11).

Barn och unga som växer upp med extra utmaningar får bära mycket på sina axlar. För vissa barn kan detta visa sig genom att de har svårt med kompisrelationer eller svårt att koncentrera sig på skolarbetet. För andra barn och unga är det inte lika synligt, vilket gör det svårare att upptäcka (12). Barnets ålder kan påverka hur de ger uttryck för att de är utsatta. Bland tonåringar ses till exempel ett ökat risktagande och ökad förekomst av våld i kamrat- och i kärleksrelationer (11).

Det våld, mobbing och brott som begås i skolan under elevens skoltid behöver uppmärksammas och hanteras av de vuxna i skolan. Sedan tidigare vet vi att social utsatthet och problem relaterade till skolan och skolarbete ofta hänger samman. Att känna trygghet och att ha studiero är av betydelse för hur eleverna lyckas nå utbildningens uppsatta mål. Skolframgång är dessutom en starkt skyddande faktor för alla barn, men särskilt viktigt för barn och unga i utsatta livssituationer (12).

Den officiella statistiken om anmälningar till socialtjänst eller polis ger inte en helt rättvisande bild av hur många barn som är utsatta för våld. Bland annat finns ett stort mörkertal, eftersom våld mot barn inte alltid kommer till myndigheternas kännedom. Ett sätt att komplettera denna bild är att låta barn och unga få svara på frågor, helt anonymt. På så sätt kan våldsutsatta barn som inte har kontakt med myndigheter få komma till tals, vilket kan bidra till en mer rättvis bild gällande barns utsatthet för våld och hot om våld (13).

I Liv & hälsa ung undersökningen ställer vi frågor som rör ungdomars utsatthet för brott och våld. I detta avsnitt redovisas resultat för frågorna ”Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?” och ”Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen i din familj?”.

3.1 Slå någon annan person

Enigt Brå (rapport 2020:11) är den vanligaste formen av självrapporterat våldsbrott, bland killar och tjejer, att ha slagit någon annan så att den fick ont men inte så att den misshandlade behövde söka sjukvård (14). Många av de brott som begås av ungdomar anmäls inte till eller upptäcks inte av polisen (14). Men att slå eller sparka någon annan räknas som misshandel, ett brott som kan ge böter eller fängelse (15).

Det är viktigt att tidigt uppmärksamma de barn och unga som bryter mot olika regler, normer eller lagar för att kunna ge dem rätt stöd och hjälp. Tidiga insatser kan minska risken för allvarigare problematik eller brottslig utveckling (16).

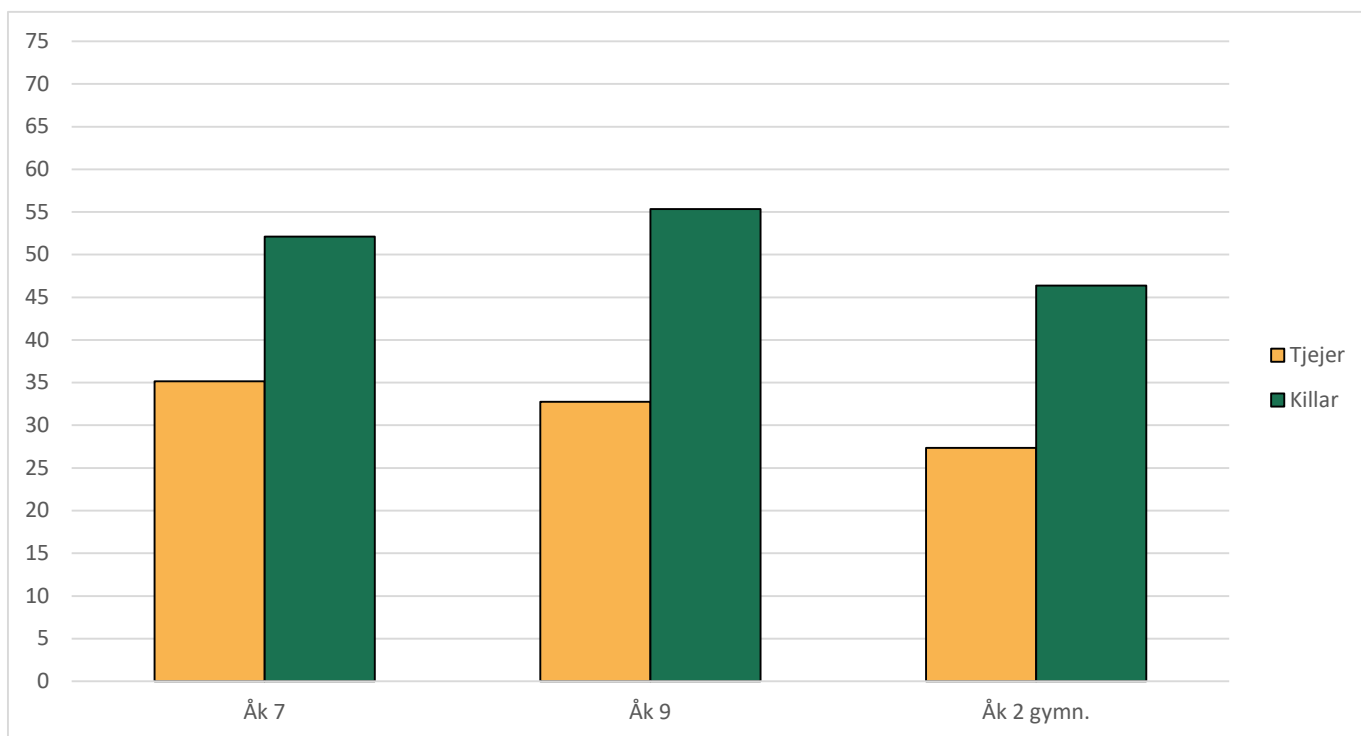
År 2020 svarade totalt 3152 tjejer och 3361 killar på frågan om de avsiktligt slagit någon annan person. Av dessa uppgav 973 tjejer och 1618 att de har avsiktligt slagit någon annan.

Resultaten från undersökningen visar att det är 42 procent av eleverna som avsiktligt slagit någon annan. Vid en indelning efter kön visar resultaten att drygt tre av tio tjejer (32%) och varannan kille (51%) avsiktligt slagit någon annan person. Högst andel som avsiktligt slagit någon annan finns bland killar i årskurs 9, där 55 procent uppger detta.

Vid en indelning efter årskurs visar resultaten att en större andel elever i årskurs 7 (44%) och 9 (45%) avsiktligt slagit någon annan jämfört med elever i årskurs 2 på gymnasiet (38%).

Hälften av killarna har avsiktligt slagit någon, visar resultaten år 2020.

Figur 6. Andel elever som avsiktligt har slagit någon* efter årskurs och kön, LHU 2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%.

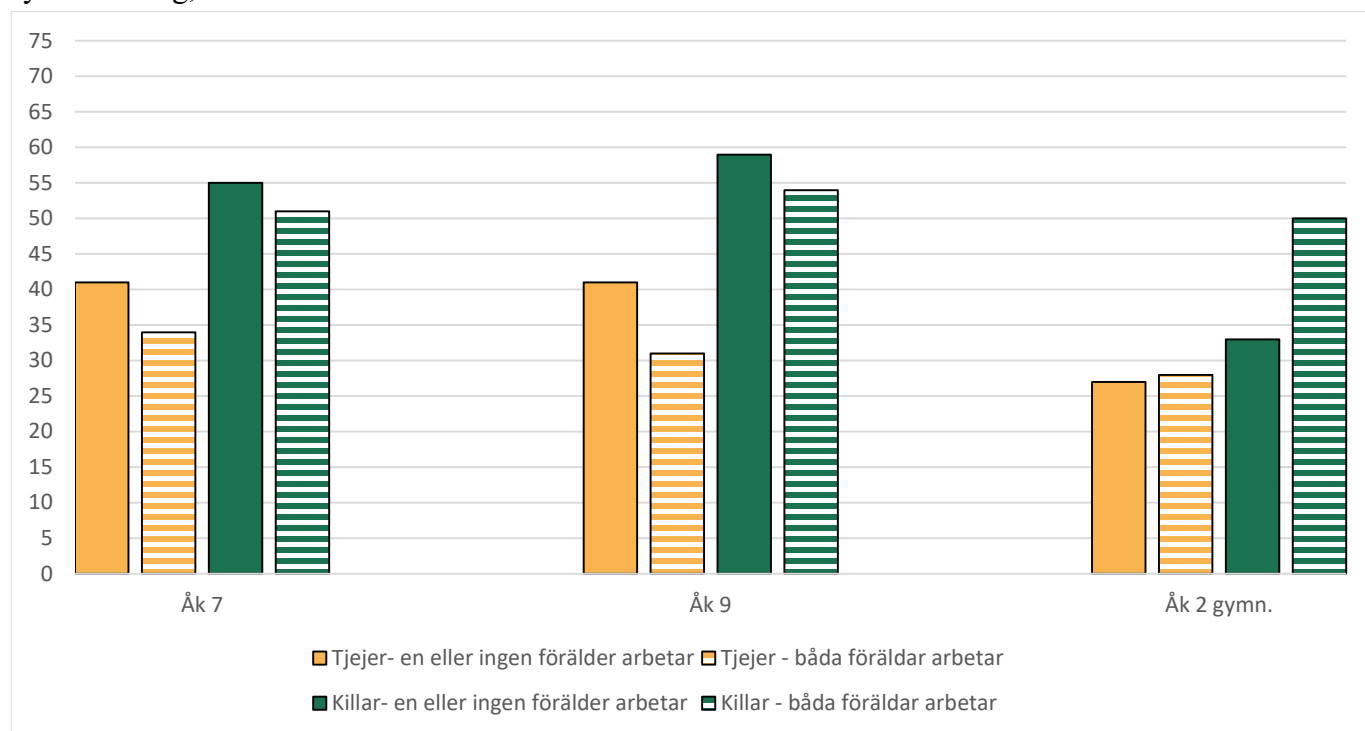
*Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?

Vid en indelning efter socioekonomisk grupp visar resultaten att en något högre andel elever vars minst en förälder saknar sysselsättning (43%) har slagit någon annan, jämfört med elever vars båda föräldrar har sysselsättning (41%).

Totalt sett är det en högre andel elever i årskurs 7 och årskurs 9 vars minst en förälder saknar sysselsättning som har slagit någon, jämfört med elever vars båda föräldrar har sysselsättning. För elever i årskurs 2 på gymnasiet ses ett omvänt resultat. I denna årskurs är det en lägre andel elever vars minst en förälder saknar sysselsättning (30%) som har slagit någon annan, jämfört med elever vars båda föräldrar har sysselsättning (39 %).

Störst skillnad mellan de två socioekonomiska grupperna och vid indelning efter kön ses för tjejer i åk 9. I denna årskurs har 41 procent av tjejerna vars mins en förälder saknar sysselsättning och 31 procent av tjejerna vars båda föräldrar har sysselsättning avsiktligt slagit någon annan.

Figur 7. Andel elever som avsiktligt har slagit någon* uppdelat på årskurs, kön och föräldrarnas sysselsättning, LHU 2020

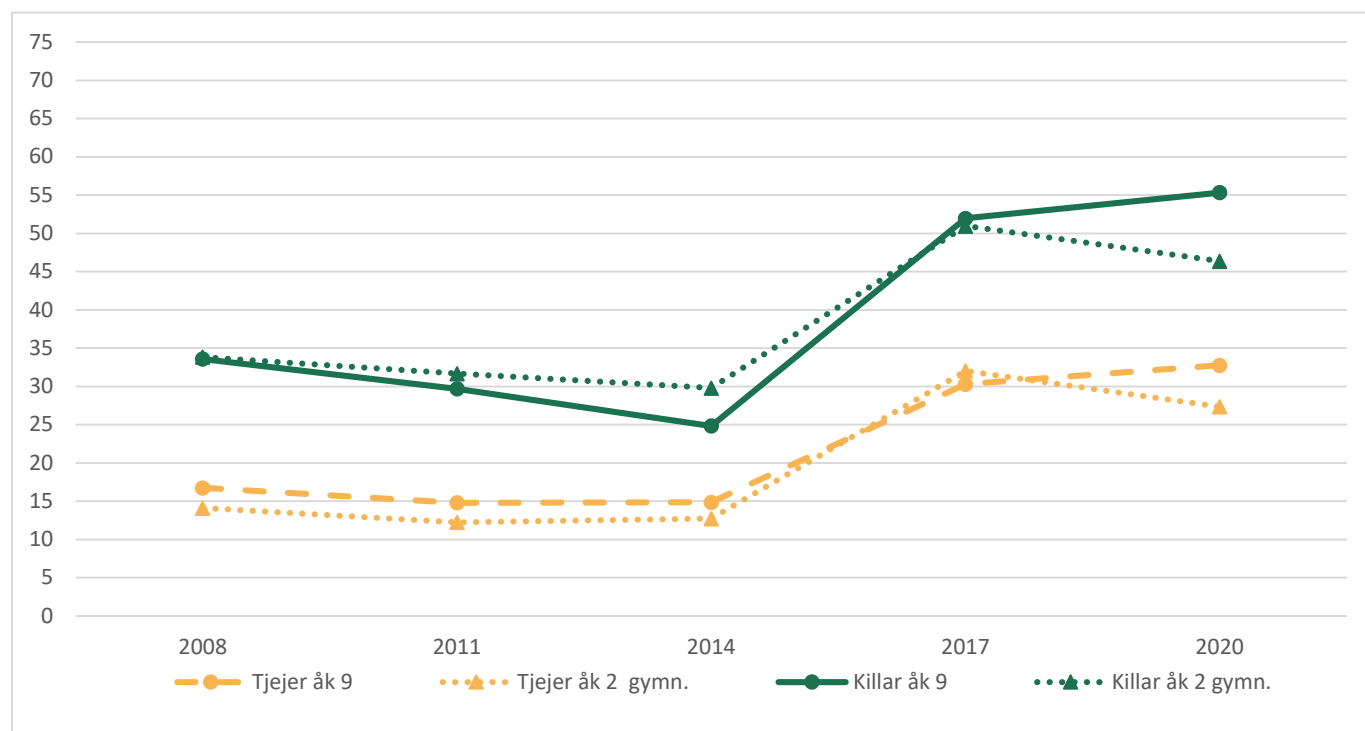
Observera att skalan i denna figur går från 0-75%.

*Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?

Frågan som handlar om en elev avsiktligt slagit någon har ställts på olika sätt vid olika undersökningsår. Därför bör resultaten för denna fråga och utveckling över tid tolkas med viss försiktighet. Åren 2008, 2011, 2014 ställdes frågan ”Har du någon gång med avsikt slagit någon så han/hon börjat blöda eller fått annan skada? ”. Från år 2017 justerades frågan till ”Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?”. Frågan om en elev avsiktlig har slagit någon, har inte ställts till elever i årskurs 7 under åren 2008-2017.

Mellan åren 2008 och 2020 har andelen elever som avsiktligt slagit någon stigit bland elever i årskurs 9 och i årskurs 2 på gymnasiet. Bland tjejer ses en ökning från 16-32 procent, en ökning med 17 procentenheter. Bland killarna ses också en stigande trend i andelen som avsiktligen har slagit någon, från 34 till 51 procent under åren 2008-2020. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda ($p=0,00$ i bägge grupperna) för elever som går i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet, men resultaten bör tolkas med försiktighet. En fördubbling ses för andelen elever som avsiktligt har slagit någon mellan undersökningsåren 2014 och 2017, justering i frågans utformning kan dock ha påverkat resultaten.

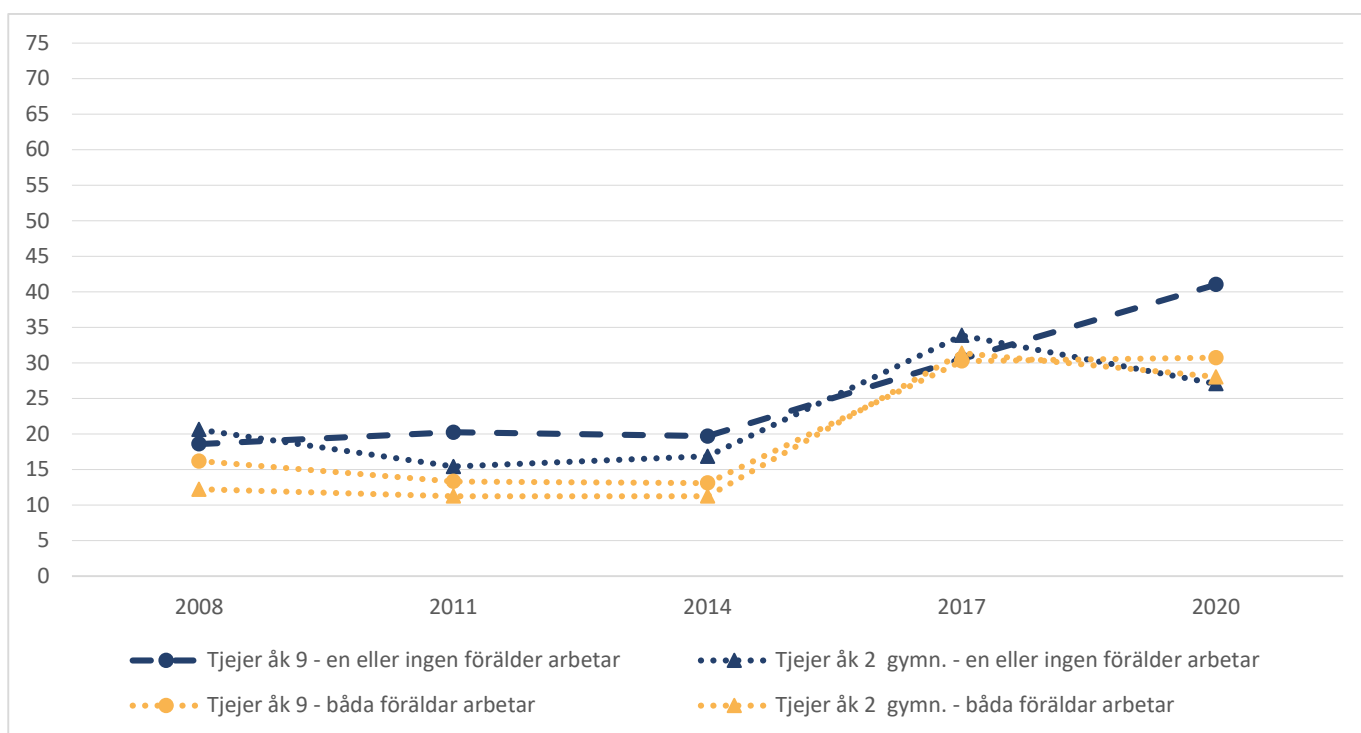
Figur 8. Andel elever som avsiktligt har slagit någon*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 ställdes frågan ”Har du någon gång med avsikt slagit någon så han/hon börjat blöda eller fått annan skada? ”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?”

Efter uppdelning på föräldrarnas sysselsättning visare resultaten att andelen tjejer som avsiktligt slagit någon har stigit mellan åren 2008 och 2020 i båda grupperna. Bland tjejer vars en eller båda föräldrar saknas sysselsättning steg andelen som avsiktligt slagit någon från 20 till 36 procent ($p=0,00$). Bland tjejer vars båda föräldrar har sysselsättning steg andelen från 14 till 31 procent ($p=0,00$). Dessa skillnader är statistiskt säkerställda, men resultaten bör tolkas med försiktighet. Andelen tjejer som avsiktligt har slagit någon steg mellan undersökningsåren 2014 och 2017, vilket kan bero på justering av frågan.

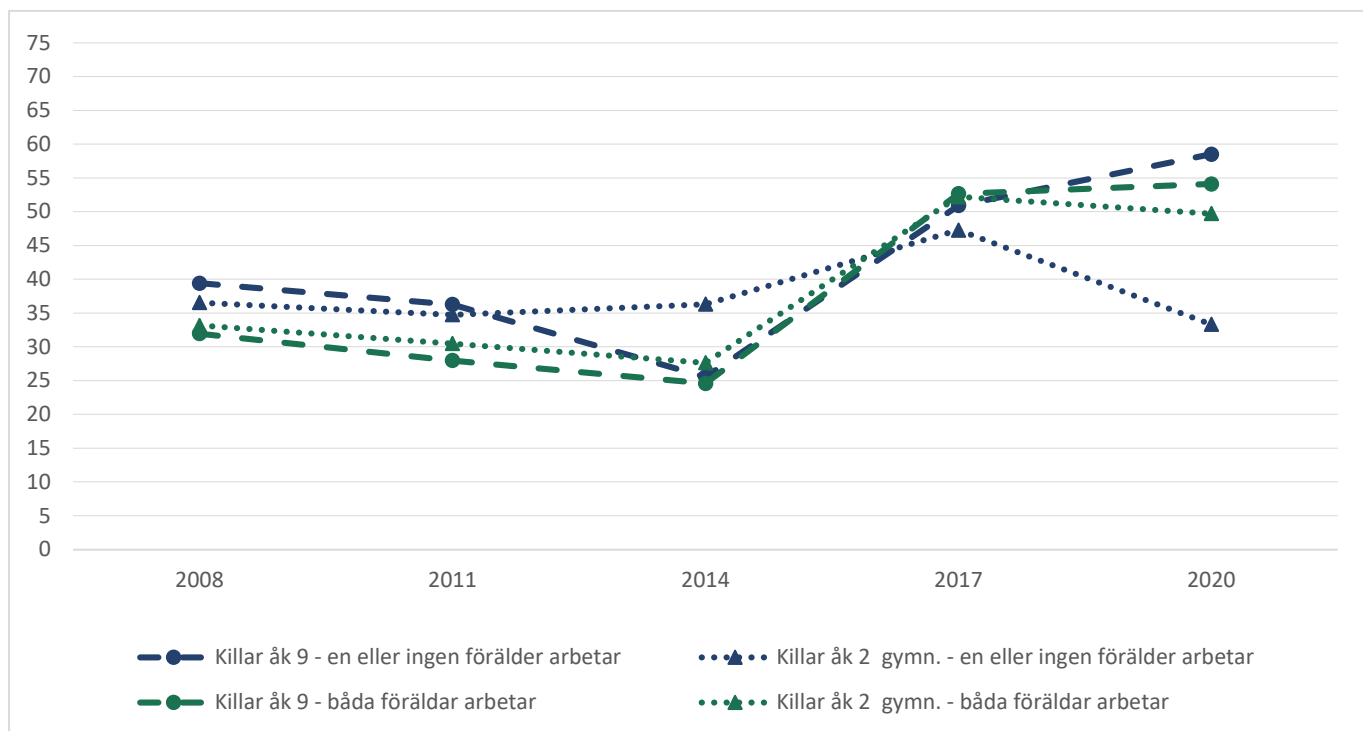
Figur 9. Andel tjejer som avsiktligt har slagit någon*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 ställdes frågan ”Har du någon gång med avsikt slagit någon så han/hon börjat blöda eller fått annan skada?”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?”

Vid indelning efter föräldrarnas sysselsättning ses att andelen killar (i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet) som avsiktligt slagit någon har stigit mellan åren 2008-2020, i båda grupperna. Bland killar vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning har andelen som avsiktligt slagit någon stigit från 38 till 49 procent mellan åren 2008 och 2020. Bland killar vars båda föräldrar har sysselsättning steg motsvarande andel från 33 till 52 procent. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda för killar i årskurs 9 och 2 på gymnasiet ($p=0,00$ i båda socioekonomiska grupperna), men resultaten bör tolkas med försiktighet. Andelen killar som avsiktligt har slagit någon steg mellan undersökningsåren 2014 och 2017, vilket kan bero på justering av frågan.

Figur 10. Andel killar som avsiktligt har slagit någon*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-75%. Undersökningsåren 2008, 2011, 2014 ställdes frågan ”Har du någon gång med avsikt slagit någon så han/hon börjat blöda eller fått annan skada?”. Åren 2017, 2020 justerades frågan till ”Har du någon gång med avsikt slagit någon annan person?”

3.2 Har blivit slagen av en vuxen

När det gäller brott mot barn och ungdomar så förekommer det i alla typer av familjer och i många fall är det en vuxen anhörig eller annan närstående person som begår brottet (17).

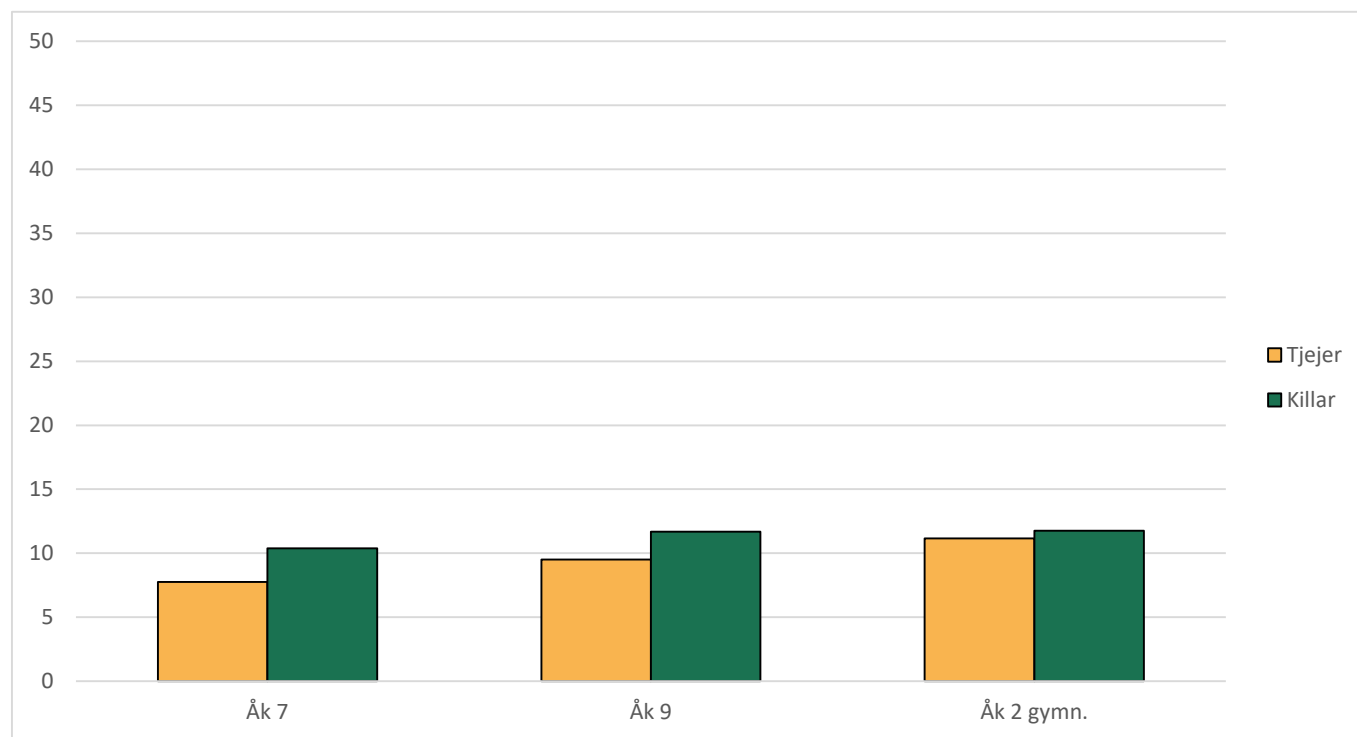
Uppfattningen om att föräldrar har rätten och ibland även skyldigheten att aga sitt barn har funnits sedan lång tid tillbaka i många länder och kulturer. År 1979 var Sverige först i världen med att förbjuda all form av kroppslig bestraffning av barn, genom att införa ett förbud mot barnaga i Föräldrabalken (18). Att bli utsatt för våld kan påverka hälsan negativt, direkt i samband med händelsen, men det finns också en ökad risk att den drabbade utveckla ohälsa senare i livet (19,20)

Som vi tidigare belyst i det här kapitlet finns det i dag ingen heltäckande och rättvis bild av våld mot barn. Regeringen har nu beviljat medel för att genomföra en nationell kartläggning kring förekomsten av våld mot barn. Studien genomförs i ett samarbete mellan Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstad universitet. Resultatet planeras att redovisas under 2023 (13).

År 2020 svarade totalt 3022 tjejer och 3149 killar på frågan om de har blivit slagen av en vuxen i sin familj. Av dessa uppgav 280 tjejer och 354 killar att de har blivit slagna av en vuxen i sin familj.

Drygt 1 av 10 elever (11%) uppger att de har blivit slagen av någon vuxen. Resultaten visar att en större andel äldre elever jämfört med yngre samt en större andel killar än tjejer har blivit slagna av en vuxen.

Figur 11. Andel elever som har blivit slagna av en vuxen* efter årskurs och kön, LHU 2020

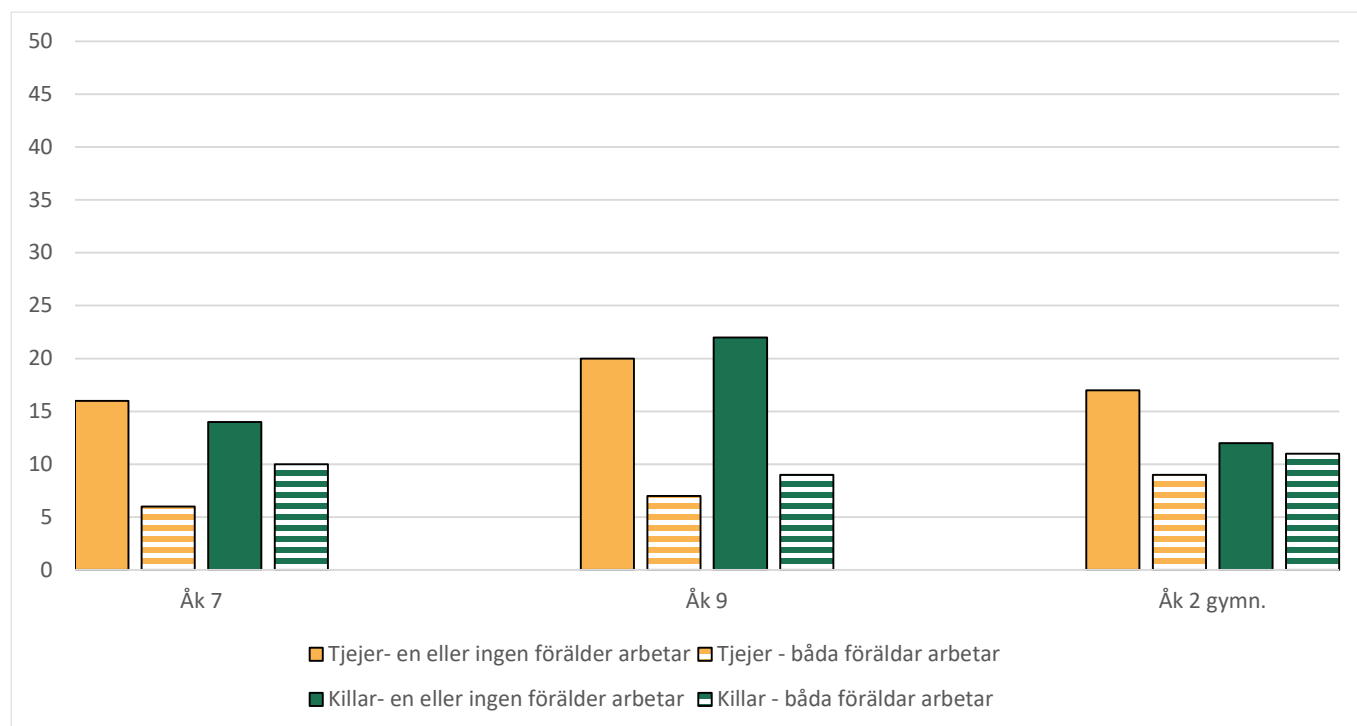

*av en vuxen i sin familj. Observera att skalan i denna figur går från 0-50%.

Det är 17 procent av eleverna vars minst en förälder saknar sysselsättning som har blivit slagen av en vuxen. Bland elever vars båda föräldrar har sysselsättning är motsvarande andel 9 procent.

Störst skillnad vid indelning efter socioekonomi ses för elever i årskurs 9, i denna årskurs uppger var femte elev (21 procent) vars minst en förälder saknar sysselsättning, att de blivit slagen av någon vuxen. För elever vars båda föräldrar har sysselsättning är motsvarande andel som blivit slagna av en vuxen 8 procent, det är en skillnad på 13 procentenheter mellan de två grupperna.

Figur 12. Andel elever som har blivit slagna av en vuxen* uppdelat på årskurs, kön och föräldrarnas sysselsättning, LHU 2020

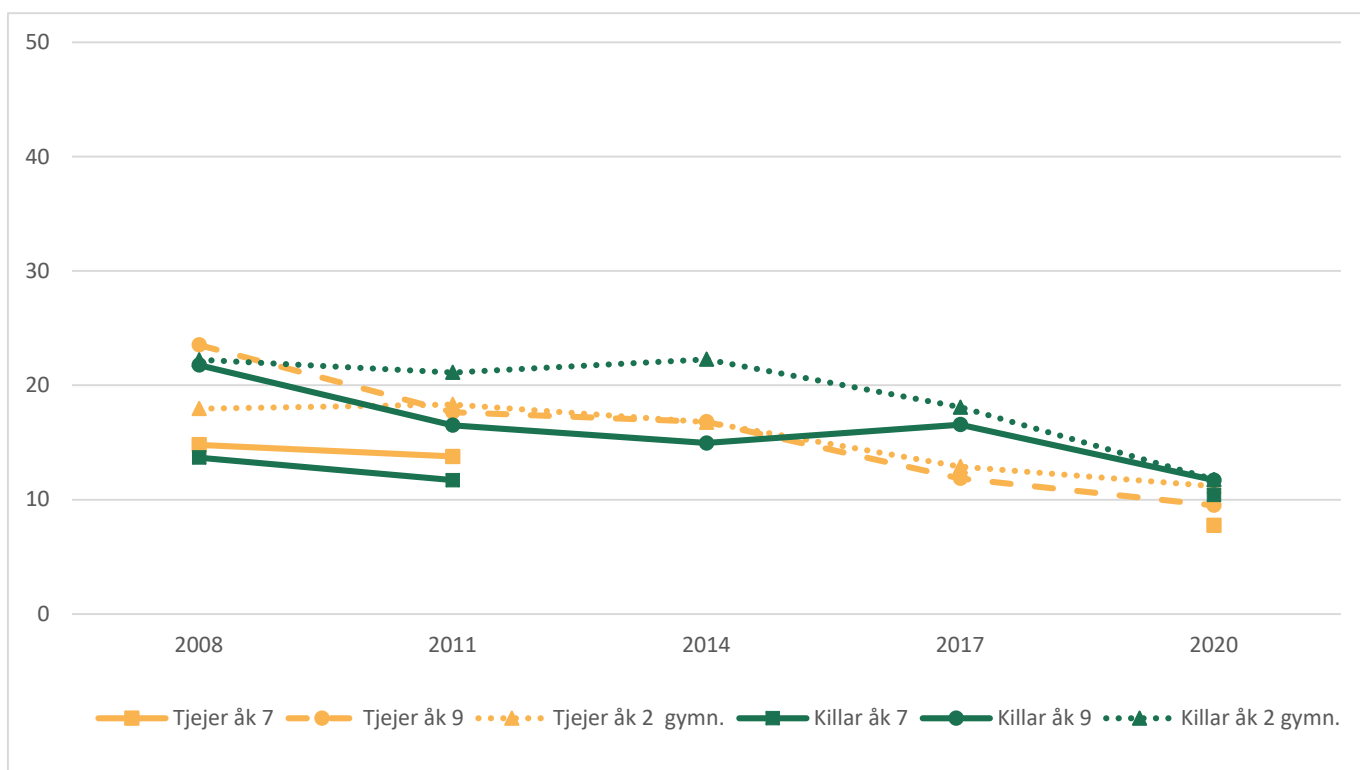

*av en vuxen i sin familj. Observera att skalan i denna figur går från 0-50%.

Utvecklingen över tid, när det gäller resultaten om eleverna har blivit slagna av någon vuxen, bör tolkas med försiktighet. Denna fråga har ställts på olika sätt under perioden, vilket kan påverka resultaten. Åren 2008-2017 ställdes frågan ”Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen?” År 2020 ändrades frågan till ”Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen i din familj? Med vuxna menar vi t.ex. din mamma, pappa, partner till dina föräldrar, annan vårdnadshavare eller vuxen”.

Mellan åren 2008 och 2020 har andelen elever som har blivit slagna av någon vuxen sjunkit. Bland tjejerna sjönk andelen som blivit slagna av någon vuxen från 19 till 9 procent ($p=0,00$). Vilket motsvarar en minskning med 10 procentenheter. Bland killar ses ett liknande mönster. Andelen som blivit slagen av någon vuxen har minskat med 8 procentenheter, från 19 till 11 procent ($p=0,00$) mellan åren 2008 och 2020. Dessa skillnader är statistiskt säkerställda både bland tjejer och bland killar, men resultaten bör tolkas med försiktighet, eftersom frågan har justerats 2020.

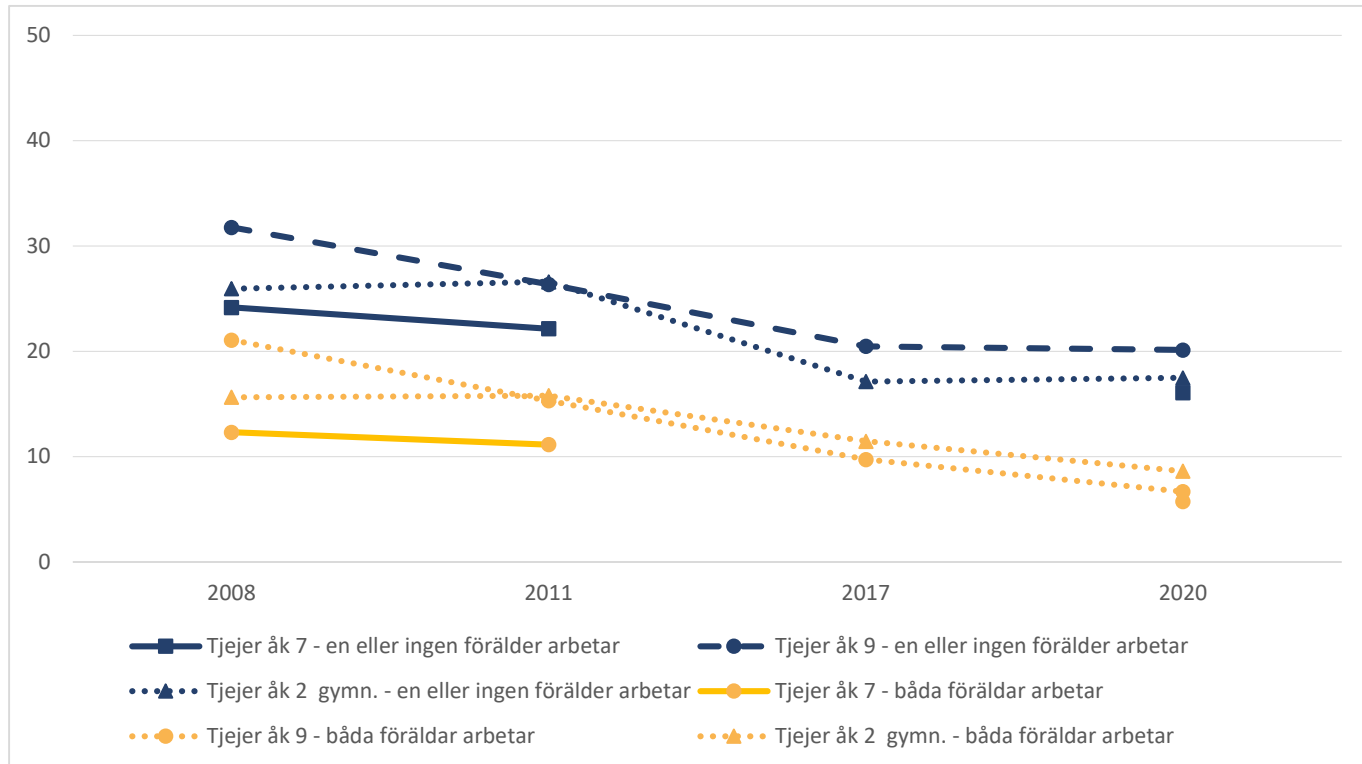
Figur 13. Andel elever som har blivit slagna av en vuxen*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-50%. *Åren 2008-2017 ställdes frågan ”Har du fått örfil /blivit slagen av någon vuxen?” År 2020 ändrades frågan till ”Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen i din familj? Med vuxna menar vi t.ex. din mamma, pappa, partner till dina föräldrar, annan vårdnadshavare eller vuxen.” Denna fråga ställdes inte till elever i årskurs 7 åren 2014 och 2017.

Vid indelning efter föräldrarnas sysselsättning, ses en minskning bland tjejer gällande andelen som har blivit slagna av en vuxen i båda grupperna. Bland tjejer vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning sjönk andelen som har blivit slagna av någon vuxen från 27 till 18 procent mellan åren 2008 och 2020 ($p=0,00$). Bland tjejer vars båda föräldrar har sysselsättning sjönk andelen som har blivit slagna av en vuxen från 16 till 7 procent under perioden ($p=0,00$). Dessa skillnader motsvarar 10 procentenheter i båda grupperna och de är statistiskt säkerställda, men resultaten bör tolkas med försiktighet.

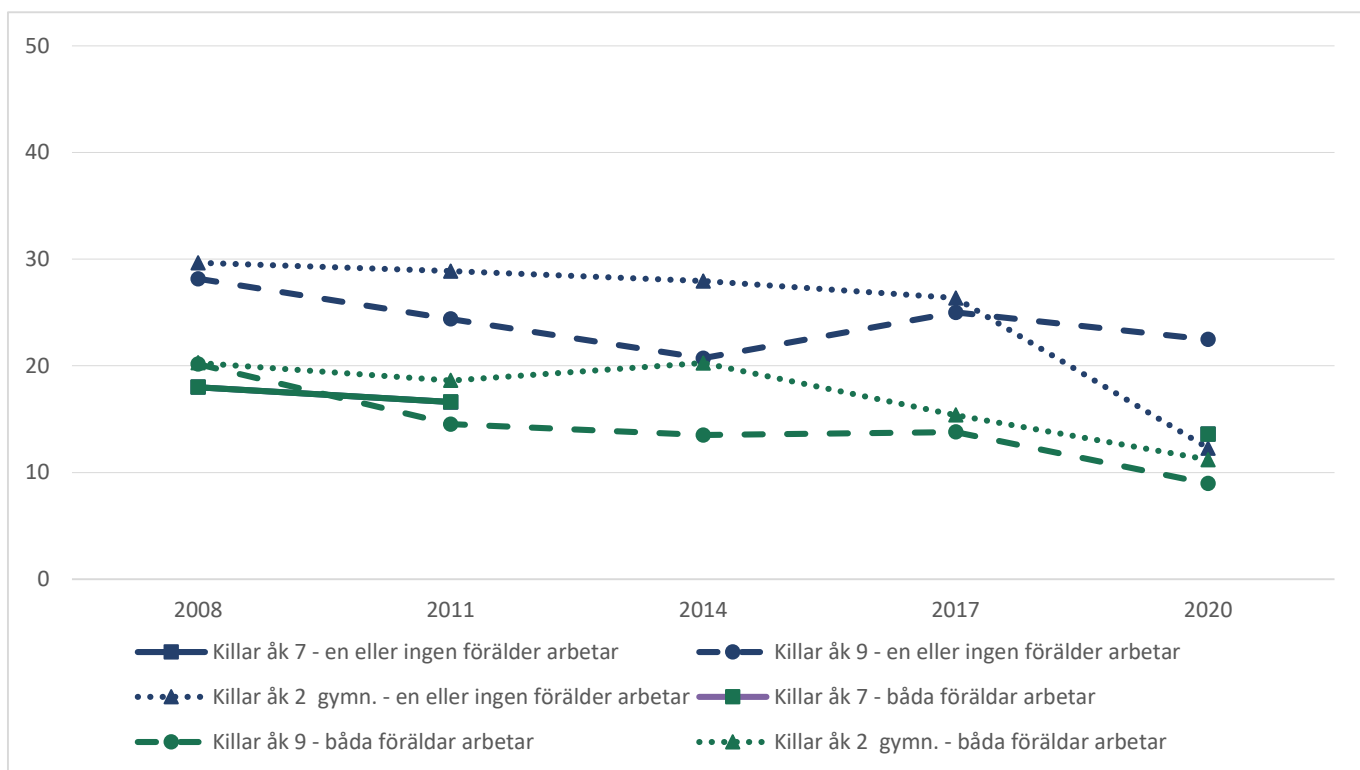
Figur 14. Andel tjejer som har blivit slagna av en vuxen*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-50%. *Åren 2008-2017 ställdes frågan "Har du fått örfil l/blivit slagen av någon vuxen?" År 2020 ändrades frågan till "Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen i din familj? Med vuxna menar vi t.ex. din mamma, pappa, partner till dina föräldrar, annan vårdnadshavare eller vuxen." Denna fråga ställdes inte till elever i årskurs 7 åren 2014 och 2017.

Resultaten för killar och att andelen som har blivit slagna av en vuxen har minskat i de båda socioekonomiska grupperna. I gruppen killar vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning sjönk andelen som har blivit slagna från 27 till 18 procenten mellan åren 2008-2020 ($p=0,00$). I gruppen killar vars båda föräldrar har sysselsättning sjönk motsvarande andelar från 18 till 10 procent ($p=0,00$). Dessa skillnader är statistiskt säkerställda, men resultatet bör tolkas med försiktighet.

Figur 15. Andel killar som har blivit slagna av en vuxen*, efter årskurs och kön, LHU 2008-2020

Observera att skalan i denna figur går från 0-50%. *Åren 2008-2017 ställdes frågan "Har du fått örfil l/blivit slagen av någon vuxen?" År 2020 ändrades frågan till "Har du fått örfil/blivit slagen av någon vuxen i din familj? Med vuxna menar vi t.ex. din mamma, pappa, partner till dina föräldrar, annan vårdnadshavare eller vuxen." Denna fråga ställdes inte till elever i årskurs 7 åren 2014 och 2017.

4. Sammanfattning

Resultaten från Liv & hälsa ung undersökningarna 2008-2020 visar att andelen elever som snattat och som blivit slagna av en vuxen har minskat över tid. Samtidigt ses stigande trender för andelen elever som avsiktligt slagit någon annan person. Dessa resultat bör dock tolkas med försiktighet eftersom frågorna ändrats mellan olika undersökningsår.

Den största justeringen skedde i frågan som handlar om en elev avsiktligt har slagit någon annan, där formuleringen ”blodvite eller annan skada” togs bort. Resultat för årskurs 7 elever finns endast för år 2020 och för frågan om en elev har snattat samt för frågan om en elev avsiktligt slagit någon annan. Detta betyder att utveckling över tid (2008-2020) för dessa variabler endast baseras på svar från eleverna i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet.

Totalt sett har 3 av 10 elever snattat år 2020. Andelen som har snattat är högre bland killar (35 %) än bland tjejer (25%). Högsta andelen snattare ses bland killar i årskurs 2 på gymnasiet (39%). Bland tjejer är andelen som snattat högre i den grpp vars en eller båda föräldrar saknas sysselsättning, jämfört med gruppen vars båda föräldrar har sysselsättning. Detta mönster ses inte bland killarna.

År 2020 uppger 5 av 10 killar och 3 av 10 tjejer att de avsiktligt slagit någon annan person. Sammantaget är det något högre andel elever i årskurs 7 som med avsikt har slagit någon, jämfört med elever i årskurs 2 på gymnasiet (44%, 45 och 38%). Vid indelning efter föräldrarnas sysselsättning ses vissa skillnader i andelen elever som med avsikt har slagit någon.

Resultaten från år 2020 visar att 1 av 10 elever uppger att de har blivit slagna av en vuxen i sin familj. Andelen som har blivit slagna är ofta högre bland elever vars en eller båda föräldrar saknar sysselsättning (killar åk 9, 22%) jämfört med elever vars båda föräldrar har sysselsättning (killar åk 9, 9%).

5. Referenser

1. **Kommissionen för jämlik hälsa.** *Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa. Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa.* 2017 : Statens Offentliga Utredningar, 2017.
2. **Pärus M, Sahlqvist L.** *På väg mot Sveriges friskaste län 2025. 10 år med Liv & Hälsa ung. Hur mår niondeklassare i Sörmland? Möjligheter och utmaningar.* Landstinget Sörmland; 2014 juni s. 28.
3. **Andreasson H, Lindström J, Persson C, Pihlström N, Tiikkaja S, Toroncoso Munoz C, m.fl.** *Mår alla bra? Ojämlighet i levnadsvanor i nionde klass - skillnader utifrån kön, sexuell läggning, födelse land, funktionsned-sättning och ekonomi.* Rapport 2 i rapportserien från Liv och hälsa ung-undersökningen 2017 i Mellansverige. [Internet]. Region Sörmland 2019.; Tillgänglig vid: https://samverkan.regionsormland.se/contentassets/f4689fd-18b2c4ad58cc54b5c9615e2a2/jamlik-halsa-bland-unga_rapport2_webb-003.pdf.
4. **Folkhälsomyndigheten.** *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner. En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige.* Tillgänglig via www.folkhalsomyndigheten.se. u.o. : Folkhälsomyndigheten, 2015.
5. **Larsson U, Pihlström N, Yang B.** *Hälsan i Sörmland - En kommunbeskrivning* [Internet]. s. 46. Tillgänglig vid: <https://samverkan.regionsormland.se/siteassets/utbildning-och-forskning/halsan-i-sodermanland-varen-2021.pdf>
6. **Andréasson H, Lindström J, Nordin I, Paulsson L, Persson C, Pihlström N, m.fl.** *Mår alla bra? Ojämlighet i hälsa i nionde klass - skillnader utifrån kön, sexuell läggning, födelse land, funktionsned-sättning och ekonomi.* Rapport 1 i rapportserien från Liv och hälsa ung-undersökningen 2017 i Mellansverige. [Internet]. 2018 s. 20. Tillgänglig vid: https://samverkan.regionsormland.se/siteassets/utveckling-och-samarbete/hallbarhet/mar-alla-bra_rapport1webb_2018.pdf
7. **Kröger H, Pakpahan E, Hoffmann R.** *What causes health inequality? A systematic review on the relative importance of social causation and health selection.* Eur J Public Health. december 2015;25(6):951–60.
8. **Polismyndigheten.** *Unga som begår brott - lagar och fakta* [Internet]. polisen.se. [citerad 16 juni 2022]. Tillgänglig vid: <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/ungdomsbrott/>
9. **Brottsförebyggande rådet.** *Stöld och snatteri* [Internet]. [citerad 16 juni 2022]. Tillgänglig vid: <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/stold-och-snatteri.html>
10. **Polismyndigheten.** *Unga som begår brott - polisens arbete* [Internet]. polisen.se. [citerad 16 juni 2022]. Tillgänglig vid: <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/ungdomsbrott/>
11. **Jonhed A, Glatz T.** *Utsatthet för våld inom familjen. I: Barns och ungas utsatthet.* Lund: Studentlitteratur AB; 2019. (Studentlitteratur).
12. **Skolverket.** *Skolans ansvar för barn som far illa* [Internet]. [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/skolans-ansvar-for-barn-som-far-illa>
13. **Stiftelsen Allmänna Barnhuset.** *Nationell kartläggning kring förekomsten av våld mot barn* [Internet]. [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://www.allmannabarnhuset.se/temaomraden/projekt/kroppslig-bestraffning-och-an-nan-krankning-av-barn-i-sverige/>
14. **Westerberg S.** *Skolundersökningen om brott 2019. Om utsatthet och delaktighet i brott.* Rapport 2020:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet; 2020.

15. **Polismyndigheten.** *Misshandel - utsatthet* [Internet]. Polisen. 2019 [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/misshandel/>
16. **Socialstyrelsen.** *Barn och unga som begår brott* [Internet]. Kunskapsguiden. [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/barn-och-unga-som-begar-brott>
17. **Polismyndigheten.** *Brott mot barn och unga* [Internet]. [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/brott-mot-barn-och-unga/>
18. **Unicef.** *Inget barn ska behöva utsättas för våld* [Internet]. [citerad 27 maj 2022]. Tillgänglig vid: <https://unicef.se/fakta/vald-mot-barn>
19. **Berglund A.** *Att ha varit utsatt för våld ökar risken för ohälsa senare i livet.* Läkartidningen. 13 maj 2016;6.
20. **Alexandersson P.** *Utsatthet i unga år och psykisk ohälsa i vuxen ålder - Sammanfattning av resultat från en intervjustudie av 2 500 unga vuxna.* Socialstyrelsen; 2015 juni s. 27.

6. Tabellbilaga

Undersök- ningsår	Hälsvariabel	Kön	Antal elever som har utfall* för respektive hälsvariabel	Totalt antal elever som svarat på respektive hälsvariabel
2008	Har snattat	Tjej	1054	2909
2008	Har snattat	Kille	1343	2931
2008	Har snattat	Total	2400	5846
2008	Har slagit någon	Tjej	449	2890
2008	Har slagit någon	Kille	980	2908
2008	Har slagit någon	Total	1432	5805
2008	Blivit slagen av vuxen	Tjej	813	4292
2008	Blivit slagen av vuxen	Kille	846	4405
2008	Blivit slagen av vuxen	Total	1668	8712
2011	Har snattat	Tjej	895	2676
2011	Har snattat	Kille	1159	2764
2011	Har snattat	Total	2067	5460
2011	Har slagit någon	Tjej	359	2665
2011	Har slagit någon	Kille	845	2756
2011	Har slagit någon	Total	1209	5441
2011	Blivit slagen av vuxen	Tjej	645	3871
2011	Blivit slagen av vuxen	Kille	662	3982
2011	Blivit slagen av vuxen	Total	1315	7881
2014	Har snattat	Tjej	637	2191
2014	Har snattat	Kille	840	2230
2014	Har snattat	Total	1485	4444
2014	Har slagit någon	Tjej	299	2172
2014	Har slagit någon	Kille	607	2214
2014	Har slagit någon	Total	907	4408
2014	Blivit slagen av vuxen	Tjej	366	2180
2014	Blivit slagen av vuxen	Kille	423	2256
2014	Blivit slagen av vuxen	Total	795	4456

*T.ex har snattat, har slagit någon.

Undersök- ningsår	Hälsovariabel	Kön	Antal elever som har utfall* för respektive hälsovariabel	Totalt antal elever som svarat på respektive hälsovariabel
2017	Har snattat	Tjej	582	2310
2017	Har snattat	Kille	978	2436
2017	Har snattat	Total	1636	4904
2017	Har slagit någon	Tjej	708	2278
2017	Har slagit någon	Kille	1223	2395
2017	Har slagit någon	Total	2012	4780
2017	Blivit slagen av vuxen	Tjej	277	2247
2017	Blivit slagen av vuxen	Kille	413	2388
2017	Blivit slagen av vuxen	Total	732	4784
2020	Har snattat	Tjej	742	3020
2020	Har snattat	Kille	1107	3149
2020	Har snattat	Total	1926	6302
2020	Har slagit någon	Tjej	973	3019
2020	Har slagit någon	Kille	1618	3147
2020	Har slagit någon	Total	2675	6288
2020	Blivit slagen av vuxen	Tjej	280	3022
2020	Blivit slagen av vuxen	Kille	354	3149
2020	Blivit slagen av vuxen	Total	671	6292

*T.ex har snattat, har slagit någon.

Region Sörmland arbetar för varje människas rätt till god hälsa, kultur och utbildning. Alla människor har lika rättigheter och bemöts utifrån sina förutsättningar. Resultat från Liv & hälsa ung används som underlag för regionens och kommunernas arbete med barn och ungas livsvillkor, levnadsvanor och hälsa.

Exempel på hur tidigare resultat använts

En skola hade många elever som mådde psykiskt dåligt. Detta ledde till att elevhälsan gjorde en satsning på psykisk hälsa i skolan.

Vid planering och uppföljning av drogförebyggande arbete.

Som underlag för uppstart av samtalsmottagningar för unga som inte mår bra.

Vill du veta mer om enkätundersökningen,
titta på Liv & hälsa ungs webbplats
<https://utvecklasormland.se/lhu>